

בחוקן, בזמן איסור הבמות, והמקיימו בלי להשאל עליו, מעשהו חמור יותר, והרי הוא כאילו מקטיר עליה קרבן מחוקן למקדש!

אבל תרומה, מאי מצוה איכא לאיתשולי עליה [מה מצוה יש להשאל עליה]? ולכן אף שאפשר להישאל עליה, אין היא חשובה משום כך דבר שיש לו מתירין.⁽⁸⁾

גופא [הובא לעיל גז ב]: אמר רבי יוחנן:

ליטרא בצלים של טבל שתוקנה [הפריש תרומותיה ומעשרותיה], וזרעה [נטעה] בקרקע, וצמחו הבצלים והוסיפו.

הרי היא מתעשרת לפי כולה כלומר: נוטל אחד מעשר כנגד מה שגדל אחר הזריעה השניה, ואף כנגד העיקר שלא כלה וכבר נתקן.

ומשום שהגידולין שהן של טבל מבטלין את העיקר.⁽⁹⁾

יתיב רבה וקאמר להא שמעתא [רבה אמר את דברי רבי יוחנן לפני רב חסדא].

אמר ליה רב חסדא לרבה: מאן צאית לך ולרבי יוחנן רבך [מי ישמע לך ולרבי יוחנן רבך]?!?

וכי היתר שבתן להיכן הלך?!?

כלומר, עד כאן לא שמענו אלא שהאיסור הוא זה שמתבטל בהיתר, כי נמצא כשטועם אינו טועם טעם האיסור כלל.⁽¹⁰⁾ אבל פירות שהם מתוקנים, לא יתכן לומר שמשום ביטול ברוב יתבטל היתירם, ויתחדש עליהם איסור טבל.

אמר ליה רבה לרב חסדא:

מי לא תנן דכוותה [וכי לא שנינו במשנה דין דומה למה שאמר רבי יוחנן]?!?

והתנן: בצלים של ששית שירדו עליהם גשמים בשביעית וצמחו —

אם היו עליון שלהן שחורין [נוטים לשחרות] נט-ב הרי הם אסורין כפירות שביעית, ששחרות העליון מוכיחה, שגידולם יפה ומקרקע שביעית נתגדלו.

ואם הוריקו העליון הרי הם מותרין, שזה מוכיח שלא מן קרקע של שביעית נתגדלו, אלא מן הבצלים עצמן.

ומניחה הגמרא שאף העיקר אסור משום שביעית כשהושחרו העליון, שהרי סתמא

לחולין של ישראל, ולכן תמכר שהרי כל התערובת נמכרת.

8. כתב הר"ן: הלכך, כיון שאין ההיתר בא מעצמו, וליכא מצוה למיעבד הכי לא מיקרי דבר שיש לו מתירין.

והרא"ש כתב: בשלמא קונמות מצוה לאיתשולי עליהו, הלכך נקרא דבר שיש לו מתירין דסתמיהו עומדים להשאל.

9. ומה שאין הגידולין נמשכין אחר העיקר להיות פטורין מן המעשר, נתבאר בגמרא לעיל שאם בכל מקום הגדולין נמשכין אחר העיקר [כצד זה בספיקו של ישמעאל איש כפר ימא], אכן אין דברי יוחנן אלא חומרא בעלמא, ומעיקר הדין הכל מותר.

10. נתבאר על פי לשון הר"ן; אלא שהלשון צריך ביאור, כי אם נתערב פרי של איסור ברוב של היתר, ונטל פרי אחד ואכלו, הרי אין שייך

דתניא: רבן שמעון בן גמליאל אומר:

הגרל בחיוב — בשביעית — הרי הוא **חייב** בכיעור כדין פירות שביעית, אבל **הגרל בפטור** — בששית — הרי הוא **פטור**.

והרי אם כדברי רב חסדא, שאף התנא של משנתנו לא אסר אלא את התוספת, הרי נמצא **דתנא קמא נמי הכי קאמר** כמו רבן שמעון בן גמליאל, ובמה נחלקו?!

ומשנינן: **כולה מתניתין, רבן שמעון בן גמליאל קתני לה.**

התנא של המשנה הוא רבי שמעון בן גמליאל, ולא באה הברייתא לחלוק על המשנה אלא לבאר את שיטתו של רבן שמעון בן גמליאל במשנה; ואם כן אין להוכיח ממשנה זו כדברי רבי יוחנן רבך.

ונמצא לפי דחייתו של רב חסדא, שלא מיבעיא שאין סיוע לרבי יוחנן ממשנה זו, אלא אדרבה מוכח מכאן שאנו אומרים

קתני אסורין, ואם ימכור אותן ייתפסו כל הדמים בקדושת שביעית כדין פירות שביעית שתופסין את דמיהן, ולא נאמר שאין תופס את דמיו אלא כנגד התוספת בלבד.⁽¹⁾

ולכן מקשינן: **וכי שחורין העלין אמאי אסורין?! לימא: היתר שבהן, להיכן הלך?!?**⁽²⁾

אמר דחה ליה רב חסדא לרבה:

מי סברת על העיקר הוא דקתני שאם הושחרו העלין הרי הן אסורין?! אין הדבר כן, אלא **אתוספת** הוא דקתני אסורין. ולהשמיענו, שאין הגידולין נמשכין אחר העיקר. אבל העיקר המותר, בהיתירו הוא עומד.⁽³⁾

ומקשה על כך הגמרא:

אי הכי שאף התנא של המשנה לא אסר אלא את התוספת, אם כן **מאי אתא רבן שמעון בן גמליאל** — שנחלק על התנא של משנתנו — **למימר [מה בא הוא לחלוק]?!?**

2. כתב הר"ן: "אלא ודאי גידולין מבטלי ליה לעיקר לגמרי, כאילו לא היה, לפי שאף העיקר עצמו משתנה דרך גדילתו".

ולמדנו מדבריו, שאף רבה מודה שאי אפשר מדין ביטול ברוב שיהיה ההיתר נהפך לאיסור, אלא דין מחודש הוא שהגידולין מבטלין את העיקר כיון שאף העיקר משתנה, ומיהו ודאי משמע, שאין זה אלא כשמצטרף לזה מה שהגידולין הן הרוב, וכדמשמע בכל הסוגיא, ובהדיא מוכח כן מהמשך לשון הסוגיא שאמרו "בטיל ברובא".

3. כלומר: ואכן אם ימכרנו לא יתפוס דמיו באיסור שביעית אלא כנגד התוספת, ולא כנגד

לומר את סברת הר"ן; וראה לקמן בר"ן בעמוד ב בד"ה ועד, שכתב הר"ן: "היינו טעמא, משום דהיתירא לא בטיל, שהאיסור דרכו להתבטל ולא ההיתר".

1. נתבאר על פי הר"ן, וכוונתו לבאר, מהיכי תיתי שאף ההיתר נהפך לאיסור, והרי ודאי שהכל אסור משום תערובת של איסור, אבל מהיכי תיתי שאף ההיתר נאסר; ולזה ביאר הר"ן, דמשמע ש"אסורין" לכל עניני שביעית ואף לענין תפיסת דמיו, ואם כן היות וכתוב אסורין סתם משמע שהכל אסור ותופס את כל דמיו, ובהכרח שההיתר נהפך לאיסור; וב"מלא הרועים" פירש כוונת הר"ן באופן אחר, ראה שם.

ומשום דעד כאן לא שמעת ליה לרבן שמעון בן גמליאל שאין גידולי איסור מבטלין את ההיתר, אלא היכא דלא קא טרח לזורען ולבטלן, שהרי מאליהן נפלו עליהם גשמים. אבל היכא דקא טרח — וכגון ליטרא בצלים שתקנה וזרעה — אף עיקר של היתר בטיל ברובא (4) של גידולי איסור. (5)

ומקשינן: והרי "ליטרא מעשר טבל שזרעה

"היתר שבהן להיכן הלך" ולכן הגדל בפטור פטור, ודלא כרבי יוחנן הסובר שגידולי איסור מבטלין את ההיתר!?

ואמר על כך רבה: שאפילו אם תמצי לומר כפירושו של רב חסדא דכולה רבן שמעון בן גמליאל היא ואין סיוע לשיטת רבי יוחנן ממשנה זו, מכל מקום קושיא אין על רבי יוחנן אף לפי פירוש זה —

העיקר.

4. כלומר: הגידולין שהן הרוב מבטלין את העיקר לגמרי וכאילו לא היה, לפי שאף העיקר עצמו משתנה דרך גדילתו; ומה שאמרו "בטיל ברובא", אין הכוונה לדין ביטול ברוב שבכל התורה, אלא כפי שנתבאר.

5. א. מה שנתבאר בפנים, שהחילוק בין טרח ללא טרח הוא רק לענין גידולי איסור הבאין לבטל את ההיתר, והיתר בלבד הוא שאינו מתבטל על ידי הגידולין אלא בדטרח, הוא על פי הר"ן שכתב: ולא תקשו לי אמאי דכתיבנא לעיל בריש שמעתין, דסבירא לן, דאי אין גידולין כעיקר פשיטא דמבטלין אותו, והכא אמרינן דגדל בחיוב חייב אלמא אין גידולין כעיקר, ואפילו הכי קתני הגדל בפטור פטור, אלמא אף על פי שאין גידולין כעיקר אין מבטלין אותו [כיון דלא טרח]!?

ותירץ הר"ן: "דהכא היינו טעמא: משום דהיתירא לא בטיל, שהאיסור דרכו להתבטל ולא ההיתר, [וכדאמרינן: וכי היתר שבהן להיכן הלך], ועוד, דלא טרח לבטולי עיקר, אלא גידולין מאליהן באו".

וביאור מה שכתב הר"ן "ועוד", אינו להוסיף תירוץ אחר, אלא הוא כאילו אמר הר"ן "וגם",

דהיינו: עד כאן לא אמרינן שאין הגידולין מבטלין את העיקר אלא בדטרח, רק כשאנו באים לבטל את ההיתר, דבזה, כיון שהיתר אין דרכו להתבטל וגם הוא לא טרח לבטלו, לכן אינו בטל; כי אם נפרש שהם שני תירוצים, אם כן סותרים הם זה לזה, שבתירוץ הראשון סובר הר"ן שאין צריך טעם "טרח" אלא לבטל היתר, ובתירוץ השני אומר הר"ן שבכל אופן צריך "טרח".

ב. עוד כתב הר"ן: "ובדין הוא דלעיל [נו ב] נמי, כי בעי למיפשט בעיין [דישמעאל איש כפר ימא אם גידולין נמשכין אחר העיקר לאוסרן], מ"בצל שנטעו בכרם ונעקר הכרם", [שאמר רבי יונתן שהבצל נשאר באיסורו, ומוכח שהגידולין אינן נמשכין אחר העיקר, אלא מותרין הן], דמצי לדחויי: שאני "בצל שנטעו בכרם" דלא טרח; אלא דכיון דהך דחוייא לא סגי ליה לגבי "ילדה שסבכה בזקינה" [היא מימרתו של רבי יוחנן שהובאה שם יחד עם דברי רבי יונתן כדי לפשוט מדברי שניהם את ספיקו של ישמעאל, שהרי שם טרח לסבכה], [לכן] גבי "בצל שנטעו בכרם" נמי לא דחי ליה".

ולכאורה אין קושייתו מובנת, שהרי לא נזכרה בגמרא סברת "טרח" אלא בגידולין שדינן שונה מן העיקר, ולענין ביטול העיקר בגידולין, ובזה מבוואר בגמרא שאם "טרח" הגידולין מבטלין

הרי שאפילו אם טרח, אין הגידולין של שביעית הפטורים מן המעשר מבטלין את העיקר. ותיקשי לרבי יוחנן, האומר: גידולין מבטלין את העיקר במקום שטרח! (6)

בקרקע והשביחה והרי היא כעשר ליטרין" דקטרח לזורעה, ומכל מקום קתני בברייתא שהובאה לעיל נח ב: **ואותה ליטרא מעשר עליה ממקום אחר לפי חשבון** —

אפילו באלף; ואם כן ניחא, כי כאשר אנו באים לדון שיבטלו גידולי היתר את האיסור כדרך כל תערוכת שהמיעוט בטל ברוב, בזה יש לומר "דבר שיש לו מתירין הוא"; אבל מאחר שנתחדש כאן בגמרא, שמלבד דין ביטול ברוב שבכל התורה, יש סברא מחודשת לביטול העיקר בגידולין, ומשום שטרח, וזה עושה את העיקר כמי שאינו, אם כן תועיל סברא זו שיבטלו הגידולין את הטבל ואף שיש לו מתירין, וראה היטב לשון רבינו עקיבא איגר כאן.

ב. כתב הר"ן: "הרי ליטרא מעשר דקטרח, דהא טרח לבטולי עיקר בזריעה, ואפילו הכי קתני: "אותה ליטרא מעשר עליה ממקום אחר לפי חשבון", אלמא, אע"ג דקא טרח היתר שבה לא בטיל, דאי בטיל, אמאי קתני "מעשר עליה", תבטל ההיא ליטרא לגבי גידולי שביעית".

ולכאורה דבריו צריכים ביאור, שהרי איסור טבל אנו באים לבטל על ידי גידולי הפקר המותרין, ולא היתר אנו באים לבטל.

וביאור דבריו הוא: שמשום סברת "טרח" אין הפירוש שגידולי השביעית הפטורים מן המעשר מבטלין את העיקר ופוטרים אותו מן המעשר, אלא שהם מבטלים את העיקר ומשנים את שמו מגידולי ששית לגידולי שביעית, וטעם פטור העיקר מן המעשר הוא משום שהוא עצמו נעשה כפירות שביעית הפטורים מן המעשר, ואם כן יסוד ההיתר של העיקר הוא על ידי חומרת הפקר שאנו נותנין עליו, ולכן חשוב הוא כביטול היתר. ג. תמה רבינו עקיבא איגר: כיון דפטור שביעית הוא משום הפקר, אם כן האין אפשר שיפטור כשטרח וזרעם בשביעית, והרי אין הפקר פטור מן המעשר אחר שכבר נעשה טבל,

את העיקר אפילו כשהעיקר הוא היתר והגידולין אסור; אבל כשאנו דנים על הגידולין עצמן אם דינם כהעיקר או שונים ממנו, לענין זה לא מצאנו שיהא חילוק בין אם טרח או לא טרח.

ואם כן מה ענין "טרח" אצל פשיטות הגמרא מ"בצל שנטעו בכרם" לספיקו של ישמעאל! והרי ישמעאל — לדעת הר"ן — נסתפק על הגידולין עצמן אם נמשכים הם אחר העיקר, ומדברי רבי יוחנן ב"בצל שנטעו בכרם" שהוא אסור באה הגמרא לפשוט שהגידולין עצמן אסורין כי הם נמשכים אחר העיקר, וכמבואר כל זה בסוגיא לעיל, ואם כן האין אפשר לדחות פשיטות זו ולומר: שאני בצל שנטעו בכרם שלא טרח.

ומוכרח מדברי הר"ן, שסברת "טרח" אינה רק סברא לבטל את העיקר בגידולין, אלא היא גם סברא שלא ימשכו הגידולין אחר העיקר, וצריך תלמוד.

6. קושיית הגמרא טעונה תוספת ביאור:

שהרי לא אמר רבי יוחנן שצריך "טרח" אלא כדי לבטל היתר שאין דרכו להתבטל, אבל לבטל איסור אין צריך "טרח", וכמושכתב הר"ן שנזכר לעיל בהערה; ואם כן הקושיא מברייתא זו אינה תלויה במה שנתחדש כאן בגמרא, ויש להקשותה אף בלי חידוש זה: למה לא יבטלו גידולי השביעית המותרים את העיקר האסור! [וראה היטב ב"קין אורה" ד"ה ודקדק].

ויש לומר: דבאמת כבר הקשה הר"ן לעיל נט ד"ה מתיב, למה לא יבטלו הגידולין המותרין את העיקר האיסור [ראה שם היטב], ותיריך: דטבל דבר שיש לו מתירין הוא, ואינו בטל

בצל של תרומה — האסור לזרים אפילו באכילת עראי — שנמטעו בקרקע, ורכבו גידוליו שהן טבל על עיקרו שהוא תרומה, כשיעור שיש בו לבטל את איסור התרומה.

הרי הבצל כולו מותר מדין תרומה, וחזר לטבלו ומותר באכילת עראי עד שייקבע.

ומקשה הגמרא: למימרא, דגידולי תרומה גידולי

היתר הן ומעלין הן את האיסור! וכי א-ט הגידולין עצמן מותרין, עד שיכולים הם לבטל את העיקר! (1)

והתנן במשנה בתרומות [ט ד]:

ומשנינן: שאני גבי מעשר, דאמר קרא "עשר תעשר", דהיתירא זרעי אינשי, דאיסורא לא זרעי אינשי.

ואסמכתא בעלמא היא, וכך היא כוונת הגמרא:

עד כאן לא אמר רבי יוחנן שהגידולין מבטלין את העיקר כשטרחה, אלא אם היה האחד היתר והשני איסור, כי שני דברים שאינם שוים מבטלים זה את זה, אבל ליטרא של מעשר טבל שזרעה בשביעית, שהן העיקר והן הגידולין הם איסור — אף שאין איסורן שוה, שזה טבל וזה שביעית — אין הגדולין מבטלין את העיקר. (7)

גופא [הובא לעיל נז ב]: אמר רבי חנינא תירתאה אמר רבי ינאי:

ולא יישב.

ונראה מדברי רבינו עקיבא איגר, שאין די בסברא שכתב הר"ן — "גידולין מבטלי ליה לעיקר לגמרי כאילו לא היה לפי שאף העיקר עצמו משתנה דרך גדילתו" — כדי להחשיב את העיקר כאילו לא היה מעולם טבל.

7. כן פירש הר"ן, ודימה את מה שביאר כאן למה שכתב בדף נב א לענין ביטול ברוב, בגדר דבר שיש לו מתירין, שהיות ואין חלוקה גמורה באיסור והיתר בין המבטל למבוטל, שהרי אף האיסור קצת "מותר" הוא, לכן אין איסור כזה מתבטל בהיתר; ומכל מקום לא נחה דעתו בזה, וכתב, שצריך הוא לרב בזה.

1. א. אף שלשון הגמרא "למימרא דגידולי היתר מעלין את האיסור", משמע, שנידון הגמרא הוא על כל גידולי איסור ולא על גידולי תרומה בלבד שעוסק בה רבי ינאי, אין הדבר כן, וקושיית

הגמרא אינה אלא על תרומה שעוסק בה רבי ינאי ומשום ששנינו בתרומה: "גידולי תרומה תרומה"; ומטעם זה לא הביאה הגמרא את הראיה מהמשנה הזו לפשוט את ספיקו של ישמעאל איש כפר ימא, שהסתפק בדבר זה עצמו אם הגידולין מותרין, או שהם נמשכים אחר העיקר, ואסורין כמותו.

ב. הר"ן נטה מפירוש הפשוט של הגמרא "למימרא דגידולי היתר מעלין את האיסור", שהרי לפי פשוטו ודאי משמע כמו שפירש המפרש, שהגמרא באה להוכיח שאין גידולי היתר מעלין את האיסור, ואילו הר"ן מפרש, שהגמרא באה להוכיח שהגידולין עצמן אסורין; וכעין זה נחלקו בתחילת הסוגיא בספיקו של ישמעאל איש כפר ימא, שהר"ן מפרש את הספק אם הגידולין אסורין, ולדעת המפרש [ועוד הרבה ראשונים] הספק הוא אם הגידולין מבטלין את העיקר.